

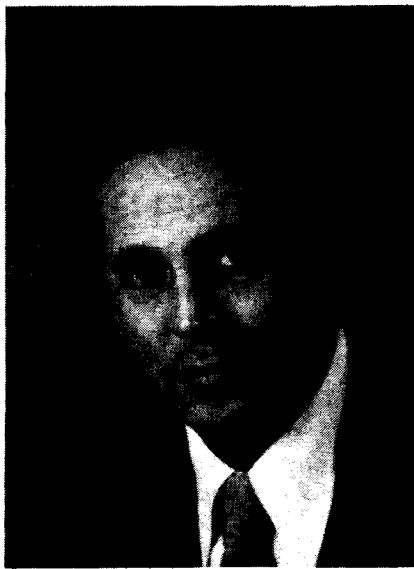
Vlucht naar de marge

Wie de afgelopen weken de berichten heeft gevolgd over de jaarvergadering van het Internationale Monetaire Fonds (IMF) en de Wereldbank zal hebben gelezen dat het de ontwikkelingslanden moeilijk gaat. Jarenlang zijn zij erin geslaagd een redelijk groeitempo te behouden, maar sinds 1981 is het mis. Een aantal Latijnsamerikaanse landen is in liquiditeitsproblemen geraakt, de betalingsbalansoverschotten van de OPEC-landen zijn verdwenen, de groei van de ontwikkelingslanden met grondstoffenexport stagneert en in de armste ontwikkelingslanden loopt het per capita inkomen zelfs terug.

De oorzaken zijn bekend. De recessie in Europa en Amerika heeft lage grondstoffenprijzen tot gevolg, de rentestand is hoog, de hulpverlening daalt, de olieprijsen handhaven zich op een hoog niveau en de particuliere banken aarzelen om nieuwe kredieten beschikbaar te stellen.

Deze harde werkelijkheid vraagt nuchtere politiek en concrete besluiten. Stappen in die richting zijn gedaan in de vorm van plannen om de omvang van het IMF te vergroten en de cofinanciering van de Wereldbank met particuliere banken uit te breiden. Ook kunnen er besluiten worden genomen tijdens de ministeriële conferentie van het GATT die dit najaar wordt gehouden: er kunnen afspraken worden gemaakt om verdere instorting van de grondstoffenmarkten te voorkomen en om de exportmarkten voor de ontwikkelingslanden open te houden. Dit alles betekent dat de ontwikkelingssamenwerking macro-economisch beleid pur sang is geworden. Wie zich beperkt tot de traditionele hulpverlening komt steeds meer in de marge van het vraagstuk terecht.

Helaas neigen de ontwikkelaars daartoe, zoals bleek tijdens de vergadering van de „Society for International Development” die in juli jl. in Baltimore werd gehouden. In plaats van zich op het moeilijke terrein van de internationale economische en financiële politiek te wagen storten zij zich op randproblemen als emancipatie, ecologie, cultuur, mensenrechten en ontwapening. Vooral de laatste drie staan momenteel in het volle daglicht van de belangstelling. De emancipatie en de ecologie lijken hun beste dagen alweer te hebben gehad en vervagen in de schaduw van de nieuwe modes.

Het oordeel van de ontwikkelaars over cultuur als element in het ontwikkelingsproces is wisselvallig geweest. In de jaren vijftig werd de autochtone cultuur als een hinderpaal gezien die het moderniseringsproces remde. Er zou „acculturatie” moeten plaatsvinden in die zin dat de ontwikkelingslanden zo snel mogelijk hun cultuur zouden moeten aanpassen aan de moderne economie.

Momenteel is er een nieuwe trend en wordt juist het behoud van de autochtone cultuur in de derde wereld aangemoedigd. De Nationale Adviesraad voor Ontwikkelingssamenwerking (NAR) heeft daarover enige tijd geleden een advies uitgebracht, dat overigens vol tegenstrijdigheden staat. Zo wordt aan de ene kant gesteld dat de ontwikkelingslanden zelf de inhoud van hun cultuur moeten bepalen en tegelijkertijd wordt bepleit dat hulp vooral via particuliere organisaties moet gaan. Aangezien deze organisaties in Nederland vrijwel steeds een sterk confessionele of politiek-ideologische grondslag hebben sluiten deze twee wensen elkaar per definitie uit.

Intussen dreigt de cultuurnotie zich als een boemerang tegen het Westen te keren. In een UNESCO-conferentie in Mexico over cultuur hebben de derde-wereldlanden onlangs het begrip cultuur vertaald als het recht op beheersing van de media-industrie en als element tot vorming van nationale eenheid en van macht. Cultuur in deze zin wordt gekenmerkt door uniformiteit en wordt geleid door de staat. Dat is stellig niet de bedoeling van de cultuurauteurs in het Westen, wier belangstelling veelal dichter bij curieuze, niet-westerse kunst- en levensvormen ligt.

De mensenrechten zijn een tweede vluchtroute. Met name worden de ontwikkelingslanden gewogen of hun bestuursvorm wel democratisch genoeg is en of zij al dan niet politieke gevangenen hebben. Het begrip schending van men-

senrechten wordt kennelijk alleen verbonden aan actief handelen van machthebbers tegen burgers en wordt los gehouden van het toch minstens zo menselijke recht op fysiek bestaan. Het aantal slachtoffers dat dagelijks valt ten gevolge van onvoldoende voeding en ziekte is vele malen groter dan dat omkomt ten gevolge van bruto optreden door overheden.

Deze tweespalt wordt nog onwerklijker als wordt bepleit om landen waar democratische rechten worden geschonden geen hulp meer te geven. Juist in landen met ondemocratische regimes zal vermindering van de hulp het hardst neerkomen op de zwaksten in de samenleving. Zij worden als het ware dubbel gestraft: naast het ontbreken van de mensenrechten in traditionele zin wordt ook nog hun recht op fysiek bestaan aangetast.

Een derde nieuwigheid is de relatie die gelegd wordt tussen ontwikkeling en ontwapening. Ook daarover heeft de NAR kort geleden een advies uitgebracht. Eén van de aanbevelingen is dat landen die meer dan een bepaald percentage van hun nationaal inkomen aan bewapening besteden niet langer voor ontwikkelingshulp in aanmerking dienen te komen.

De realiteit is dat landen zich niet voor hun plezier bewapenen. De realiteit is ook dat veel van de conflicten die zich momenteel in de derde wereld voordoen het gevolg zijn van politieke activiteiten vanuit de rijke landen: zowel het oostblok als het westblok plegen naar behoeven in de derde wereld te interveniëren, desnoods met geweld. De ontwikkelingslanden hebben herhaaldelijk — maar vergeefs — geprobeerd zich aan invloeden van buitenaf te onttrekken. Voorbeelden zijn de beweging van niet-gebonden landen en de pogingen om tot „self reliance” te komen. Het oost- en het westblok hebben de ontwikkelingslanden die derde weg niet toegestaan.

Cultuur, mensenrechten en ontwapening betekenen het vluchten naar de marges van het ontwikkelingsvraagstuk en leiden ons af van de hoofdzaken. Zij leveren bovendien argumenten op om de hulp te verminderen, zij legitimeren zinnigheid. Daarom is het oppassen geboden met deze nieuwe modes.

F. van Dam